

EKONOMIE BEZPEČNOSTI – JSOU TERORISTÉ RACIONÁLNÍ?

Marek Loužek, Filozofická fakulta UK, Vysoká škola ekonomická, Praha*

Ačkoli konec studené války s sebou přinesl mezinárodní uvolnění, napětí ze života lidí nevymizelo. Objevují se nekonvenční konflikty jako občanské války, gerilové boje, povstání a terorismus. Zatímco mezinárodní bezpečnost patří do tradičního pole zájmu teorie mezinárodních vztahů, ekonomové se bezpečností zabývají rovněž. Cílem statí je načrtnout mezinárodní bezpečnost v ekonomické perspektivě.

První část příspěvku zkoumá ekonomickou teorii aliancí. Druhá část analyzuje mikro a makro pohled v ekonomii obrany. Třetí část se dívá na terorismus očima teorie racionální volby. Čtvrtá část zkoumá s pomocí teorie her dilemata boje proti terorismu. Pátá část analyzuje reakce vlád na domácí a mezinárodní terorismus. Šestá část uchopuje bezpečnost jako relativní pojem.

1. Ekonomická teorie aliancí

Podle ekonomické teorie aliancí spojenci přispívají společně na obranu, která je čistým veřejným statkem. Veřejný statek se vyznačuje nerivalitou ve spotřebě a nevylučitelností ze spotřeby (Beer 1972). Společná obrana je nerivalitní, pokud spotřeba jednotky obrany jednoho spojence neubírá spotřební možnosti dosažitelné ostatním spojencům. Obrana je nevylučitelná ze spotřeby, pokud přínosy obrany nemohou být za rozumných nákladů poskytovatelem omezeny.

Původ ekonomické teorie aliancí pochází z Olsonovy „Logiky kolektivního jednání“ (Olson 1965), která používá aliance, a Severoatlantický pakt zvláště, jako příklad mezinárodní organizace, která se potýká s problémy alokační efektivnosti, protože dochází ke sdílení bezpečnosti jako čistého veřejného statku. Ekonomická teorie aliancí zaujala ekonomy a politology, protože umožňuje testovat nerovné břemeno obrany, kterou nesou členové aliance.

Model předpokládá, že každý spojenec alokuje svůj národní důchod I mezi soukromý statek y a čistý veřejný statek q . Tvůrce politického rozhodnutí pak maximalizuje užitek

$$U^i = U^i(y^i, q^i + Q_{-i}, T), \quad (1)$$

kde Q_{-i} znamená sumu výdajů na obranu ostatních spojenců, takže

---

* Příspěvek na mezinárodní konferenci „Bezpečnost zemí Visegrádské čtyřky v rozšířeném prostoru NATO“, Skalica, Slovensko, 8. listopadu 2007. Sta vychází s podporou grantů GA ČR č. 402/07/0165 a MSM 0021620841.

$$Q_i = \sum_j^n q^j, \quad (2)$$

a T znamená hrozbu v podobě výdajů na obranu protivníka. Každý spojenec stojí před rozpočtovým omezením

$$I^i = y^i + pq^i, \quad (3)$$

kde cena soukromého statku je 1 a cena obrany je p.

Když aliance sdílí veřejný statek v podobě společné obrany, vznikají některé důležité implikace kolektivního jednání (Olson, Zeckhauser, 1966). Náklady na obranu jsou sdíleny neproporcionálním způsobem, kdy velký, bohatší člen aliance nese větší část výdajů na obranu než malý, chudší spojenec. Celkové výdaje na obranu proto mohou být alokovány suboptimálně. Tuto suboptimalitu lze řešit buď přísnějším podléháním ústředí aliance, nebo postupným vyjednáváním.

V alianci se tak projevuje problém černého pasažera. Malí a chudí členové spoléhají při politickém rozhodování na to, že se o jejich obranu zcela nebo zčásti postará větší, mocnější spojenec. Hartley a Sandler (2001) dokonce hovoří o „vykořisťování“ velkého spojence malými. Rozsah suboptimality při alokaci společné obrany jako veřejného statku přitom roste s velikostí aliance.

Strategická doktrína aliance měla v průběhu dějin alokační implikace. Během období 1949–1966 NATO fungovalo na základě odstrašení, kdy by na jakoukoli sovětskou expanzi byli spojenci NATO – USA, Francie a Británie – připraveni reagovat jadernou odplatou. Aliance sdílela výnosy čistě veřejného statku, ale počet členů byl relativně malý a náklady nesly především Spojené státy.

Během období 1967–1990 NATO změnilo svou strategickou doktrínu, která se zaměřila na flexibilní reakci v případě agrese: mohly být použity konvenční nebo jiné zbraně. Evropské nukleární strategické síly byly tehdy více symbolické než věcné. Po skončení studené války od roku 1991 NATO přijalo doktrínu krizového managementu, kde aliance předpokládala odpovědnost za zajištění bezpečnosti Evropy jak uvnitř tak mimo hranic NATO.

Murdoch a Sandler (2000) tvrdí, že během 90. let 20. století se disproporcionalita v nákladech na obranu mezi velkými a malými členskými zeměmi snížila. Předvídají však, že se tato disproporcionalita v nákladech brzy znovu objeví. Při studiu alternativních scénářů vyvozují závěr, že rozsah disproporcionality v nákladech na obranu se prohloubí, až dojde k dalšímu rozšíření NATO.

Úspěšné udržování míru a krizový management na přelomu tisíciletí zajistil větší světovou stabilitu a bezpečnost, která přinesla nevylučitelné a nerivalitní výnosy společné obrany zemím po celém světě. Tato nová strategická doktrína rovněž zavázala NATO k omezení šíření zbraní hromadného ničení. Výnosy z čistě veřejného statku, kterým je kolektivní obrana NATO, se tak po skončení studené války rozšířily.

Poptávka po obraně se po skončení studené války snížila. To umožnilo snížit výzbroj většině evropských zemí, zejména ve střední a východní Evropě. V zemích jako Británie či USA byl pokles méně výrazný. Bohaté země NATO stále nesou značnou část břemena společné obrany, včetně zátěže jednotek pro udržování míru. Prakticky nesou hlavní náklady boje proti terorismu.

2. Ekonomie obrany

Mezinárodní systém je ve stavu anarchie, protože v něm neexistuje centrální autorita (Gilpin 1981). Uvnitř anarchického světa usilují státy o to dosáhnout svých hlavních cílů, kterými jsou bezpečnost a prosperita. Obrana je však jedna z nejnákladnějších ekonomických činností. Navzdory ohromnému vlivu sektoru obrany pro ekonomiku stála obrana mimo hlubší pozornost ekonomů.

V dějinách ekonomického myšlení na obranu občas narazíme, ale jsou to spíše nepřímé zmínky. Cílem merkantilismu byla moc a bohatství státu. Panovník chtěl hromadit drahé kovy v zemi, aby měl možnost vést nákladné války. Klasická škola viděla nejlepší prostředek dosažení prosperity a bezpečnosti v mezinárodní dělbě práce. Byl to obchod, kterým chtěli klasikové dosáhnout bohatství a tím i bezpečnosti.

V neoklasickém paradigmatu je hlavním cílem lidské činnosti optimální nebo efektivní využití vzácných zdrojů a maximalizace bohatství. Národní bezpečnost nebyla neoklasickými ekonomy nikdy zvláště zkoumána, ani nebyla považována – na rozdíl např. od teoretiků mezinárodních vztahů – za hlavní cíl politiky. Většina ekonomů hlavního proudu však považuje národní obranu za veřejný statek.

Národní obrana vždy citelně ovlivňovala rozsah, načasování a směřování vládních politik. V keynesiánské makroekonomii, která je založena na identitě $Y = C + I + G + (X - M)$, vstupují veřejné výdaje na obranu do veřejných výdajů G . Na druhé straně výdaje státu se musí financovat daněmi, které zase výstup ekonomiky snižují. Dochází k vytlačování soukromých výdajů veřejnými.

Ekonomie obrany se zabývá otázkami, před nimiž stojí každá země, když usiluje o národní bezpečnost (McGuire, 1995). Řeší otázky jako: co je obrana; jak vzácnost a rozdělení zdrojů ovlivňují bezpečnost; jak různé země reagují v mezinárodním systému na sebe navzájem; vztahy mezi sektorem obrany a ostatní ekonomikou; efektivnost při zajištění obrany; institucionální uspořádání podporující nebo brzdící mír a stabilitu apod.

Ekonomie obecně zkoumá, jak probíhá racionální volba a efektivní alokace zdrojů. Ekonomie obrany tyto otázky konkretizuje v sektoru obrany. V uplynulých letech obrací ekonomie obrany pozornost k tématům, jako jsou války a nekonvenční konflikty, zejména terorismus, občanské války, revoluce a povstání. Zkoumá mechanismy zbrojení a odzbrojení a modeluje chování teroristů.

Státy jsou entity, které svým občanům, mimo jiné, zajišťují veřejné statky. Státy již od starověku věnovaly podstatnou část svých zdrojů na vojenské a policejní aktivity. Navzdory ohromné velikosti a významu sektoru obrany, jeho důležitosti pro vnitřní i zahraniční politiku, pro výstup a zaměstnanost, vztah mezi ekonomikou a národní bezpečností zůstal v teoretickém vakuu (Kapstein, 1992).

Po staletí vládci byli odrazováni svými občany od příliš velké úrovně zdanění, pomocí něhož by mohly plnit vojenské závazky. Ve středověké Evropě nepřijatelnějším ospravedlněním pro zdanění byla válka. S každou další válkou byly vynalézány nové způsoby zdanění. Během 16. a 17. století Evropa prošla „vojenskou revolucí“: podstatně narostly armády a loďstvo a posilovala se jejich výzbroj.

Přesto daně nakonec nestačily krýt rostoucí náklady na válku. Expanze konfliktů v Evropě a rostoucí potřeba peněz vedla k „finanční revoluci“ na sklonku 17. a 18. století. Během tohoto období se rozvinuly bankovní a úvěrové trhy. V době francouzské

revoluce velká většina britských vládních výdajů šla na vojenské výdaje či financování dluhu. Primárním mechanismem pro rostoucí veřejné fondy pro vedení válek byl dluhopisový trh. Vlády se rovněž pokoušely půjčit si ze zahraničí.

Již počátkem 18. století ekonomové poznali, že rostoucí výdaje na obranu a válku povedou k finanční krizi a inflaci. Válečné obligace vedly k obrovskému nárůstu veřejného dluhu. Války vedly ke zvýšení peněžní nabídky, ale rovněž cen zboží. Období válek bylo dobou vysoké agregátní poptávky, stát kontroloval téměř veškerou ekonomickou aktivitu a černý trh. Po válce naopak nastal dočasný pokles produktu.

Mezinárodní ekonomika byla důležitým zdrojem fondů pro státy, které vedly bitvy. V raných koloniálních dobách monarchové doplňovali své finance dovozem zlata a stříbra. Všechny tyto zdroje však představovaly nejisté příjmy. Během první světové války byly ve Spojených státech zavedeny důchodová daň, během druhé světové války se důchodové daně staly progresivnějšími.

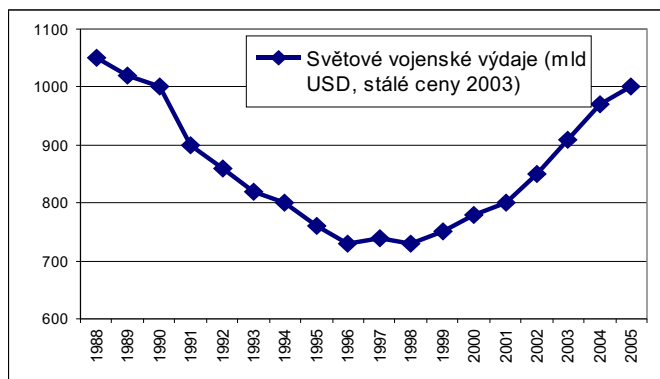
Ekonomii obrany lze členit na mikro-rovinu, makro-rovinu a mezinárodní rovinu (Schlesinger, 1960). Mikrorovina zkoumá strukturu obranného průmyslu v ekonomice, výrobu zbraní, mechanismy zbrojení a odzbrojování. Makrorovina analyzuje výdaje na obranu a rozpočtování, mobilizace v případě války či konverze obranného průmyslu. Mezinárodní rovina ekonomie obrany srovnává jednotlivé země mezi sebou a počítá agregátní data o světovém zbrojení.

Ústřední pro porozumění obrannému průmyslu jsou vlády. Vlády jsou hlavními a někdy i jedinými kupujícími s armádním vybavením (monopson). Vláda může využít svou nákupní sílu k určení velikosti a vlastnictví zbrojařského průmyslu, jeho struktury, vstupu a výstupu, cen, efektivnosti a ziskovosti. Vlády mohou podporovat svůj obranný průmysl preferenčním nakupováním nebo prostřednictvím přímých dotací (Hartley 1991).

Vlády stojí před obtížnou volbou o obraně. Seškrтанé vojenské rozpočty a mírová dividenda po skončení studené války způsobují, že podpora národního obranného průmyslu je nákladná. Alternativou by mohlo být, že by se vlády chovaly jako konkurenční nakupující, „otevřely“ by národní obranný průmysl zahraničním firmám a nakupovaly by vybavení armády od cenově nejvýhodnějších dodavatelů na trhu. To je však politicky citlivé.

Obrázek 1

Světové vojenské výdaje, 1988–2005

Pramen: Stockholm International Peace Research Institute Yearbook 2006

Obrázek 1 přináší vývoj světových vojenských výdajů v letech 1988–2005 v miliardách dolarů (ve stálých cenách z roku 2003). Po skončení studené války došlo k poklesu celkových vojenských výdajů ve světě, ve druhé polovině 90. let však dochází k opětovanému návratu k růstu. Tento trend akceleruje zejména po 11. září 2001. Americké výdaje na obranu rostly během korejské války, vietnamské války, války v Perském zálivu a války v Iráku.

Tabulka 1

Vojenské výdaje členů NATO v roce 2002

Země	Vojenské výdaje (mld USD)	% HDP
USA	348,5	3,3
Francie	40,2	2,5
Spojené Království	37,3	2,4
Německo	33,3	1,5
Itálie	25,6	1,9
Turecko	9,2	5,1
Kanada	8,2	1,1
Španělsko	8,7	1,2
Nizozemí	7,7	1,6
Polsko	3,6	1,9
Řecko	6,5	4,4
Belgie	3,6	1,3
Norsko	3,6	1,9
Česká republika	1,5	2,1
Dánsko	2,7	1,6
Portugalsko	3,1	2,3
Maďarsko	1,0	1,8
Lucembursko	0,192	0,9
CELKEM	544,9	

Pramen: International Institute for Strategic Studies, 2007

Tabulka 1 přináší údaje o vojenských výdajích zemí NATO v roce 2002. Kromě Turecka se všechny země pohybují pod 5 %. K zemím s největším podílem výdajů na obranu na světě jinak patří Omán (11,4 %), Katar (10 %), Saudská Arábie (10 %), Irák (8,6 %), Jordánsko (8,6 %), Izrael (7,3 %) či Jemen (6,6 %). Odhaduje se, že až pětina HDP v Severní Koreji jde na obranu. V dobách válek výdaje na obranu stoupají, v dobách míru zase klesají.

Velký strategický myslitel Carl von Clausewitz (1996) v knize „O válce“ prohlásil, že válka je pokračování politiky jinými prostředky. Benjamin Franklin zase postřehl, že žádný národ nebyl zruinován obchodem. Ekonomie obrany se pokouší obě tyto pravdy smířit. Války jsou politické akty (Torgler, 2003). Způsoby, jimiž jsou financovány, představují jak politická tak ekonomická rozhodnutí.

3. Mezinárodní terorismus očima teorie racionální volby

Nástroje ekonomické analýzy jsou ekonomy úspěšně aplikovány na otázky spojené s mezinárodním terorismem. Tyto otázky se týkají jak chování teroristů, tak efektivnosti alternativních politických reakcí (jako zpřísnění trestů, odvetné údery, instalace technologických bariér, vyjednávací strategie s únosci, volby teroristů, ekonomické dopady terorismu apod. (Atkinson, Tschirhart, Sandler, 1987).

Terorismus je použití (nebo hrozba použití) nelegitimního násilí k dosažení nějakého politického cíle prostřednictvím vyvolání strachu široké veřejnosti. Incidents, které nejsou spojeny s žádnými politickými požadavky, jsou spíše kriminální než teroristické útoky, např. vydírání pro zisk. Teroristé počítají s tím, že mimořádné násilí nebo brutalita uchvátí mediální titulky.

Když teroristický incident v jedné zemi zasahuje oběti, cíle, instituce, vlády nebo občany jiné země, získává terorismus transnacionální charakter. Transnacionální teroristické incidenty vytvářejí přeshraniční externality, pokud jednání teroristů nebo vlád v jedné zemi vytváří nekompenzované náklady nebo přínosy lidem nebo firmám v jiné zemi (Enders, Sandler, 2004).

Teorie her zkoumá interakce mezi protichůdnými aktéry – teroristy a vládami – na území dvou nebo více zemí. Model racionální volby vycházející z mikroekonomické teorie je aplikován, aby se zjistilo, jak teroristé budou pravděpodobně reagovat na změny jejich omezení. Stejně metody mohou být použity ke zkoumání, jak vlády reagují na teroristické útoky.

Pokud mezinárodní terorismus srovnáme např. s oběmi dopravních nehod, teroristické útoky ztratí hodně ze své naléhavosti. 11. září však přesto znamenalo jistý mezník, nebo tehdy zemřelo při jednom útoku více lidí, než je počet obětí mezinárodního terorismu za období 1988–2000. Mezinárodní terorismus přitom podléhá různým cyklům, při čemž 90. léta byla relativně chladnou érou (Enders, Parise, Sandler 1992).

Přinejmenším od studie Landese (1978) o únosech letadel ekonomové vnímají teroristy jako racionální aktéry, kteří maximalizují očekávaný užitek s omezením. Potenciální únosci provedou svůj zločin, když očekávaný užitek z tohoto činu převyšuje užitek z alternativních aktivit. Landes se inspiroval Beckerem (1968) a tvrdí, že přísnější tresty a vyšší pravděpodobnost zadržení jsou důležitými odstrašujícími momenty.

Krueger (2007) vidí individuální rozhodnutí stát se teroristou jako speciální případ výběru povolání. Teoristé nejsou lidé, kteří by neměli proč žít, protože žijí v nevědomosti a bídě. Naopak jde o racionální jednotlivce, kteří věří něčemu tak silně,

že jsou ochotní za to zemřít. Nabídka lidí, kteří jsou ochotní připravit se o život ve prospěch nějaké myšlenky, je poměrně stálá.

Enders a Sandler (2004) vnímají terorismus v kontextu spotřebitelské volby. Teroristé podle nich maximalizují užitek nebo očekávaný užitek odvozený ze spotřeby základních komodit, produkovaných z teroristických a neteroristických aktivit. Přitom jsou jako všichni lidé omezeni ve zdrojích. Teroristé navíc volí mezi různými způsoby teroristických útoků založených na vnímaných „cenách“ spojených s alternativními operacemi.

Ceny, před nimiž stojí teroristé při každé taktice, jsou určeny do značné míry vládní politikou v boji proti terorismu. Když se například upevní ambasády, pak se útoky proti personálu a vlastnictví ambasád stanou pro teroristy relativně nákladnější, tj. stoupne cena takového útoku. Podobně kovové detektory na letištích zvyšují relativní cenu únosů letadel ve srovnání s jinými druhy teroristických činů (Caplan, 2006).

Vládní politiky, které se zaměřují na jeden typ teroristické události (např. instalace detektorů na letištích), mění relativní cenu takového útoku a povedou k substituci teroristických aktivit do méně nákladného způsobu útoku. Vzniká bezpečnostní trade-off. Kovové detektory proto snižují hrozbu únosů letadel, ale zvyšují riziko ostatních incidentů, včetně únosů, které nelze odhalit detektory.

Upevnění amerických ambasád omezuje útoky proti takovým úřadům, ale vede ke zvýšení útoků na úředníky a personál mimo chráněné budovy (Landes, 1978). Může dojít k mezičasové substituci, kdy útoky plánované do současnosti teroristé přesunou do budoucnosti nebo obráceně. Vláda, která provádí antiteroristickou politiku, by si těchto substitucí a komplementarit měla být vědoma.

Vlády by měly brát v úvahu širokou paletu způsobů teroristických útoků. Nejlépe by bylo paralelně zvýšit ceny všech teroristických činů. Kdyby se to vládě podařilo, motivovalo by to teroristy, aby se přesunuli do legálních protestů nebo neteroristických aktů. Vláda se může pokusit omezit zdroje teroristů (tj. finance, vůdce, členství). Může se pokusit infiltrovat skupiny, nebo zmrazit teroristická konta.

Spoléhání se na technologické bariéry povede v krátkém období k vynalezení jiných způsobů teroristických činů. V dlouhém období teroristé vyvinou účinné protitahy (např. plastické pistole apod.). Pokud teroristé jsou racionální aktéři, pak by měli reagovat na riziko a angažovat se méně často při těch incidentech, které jsou riskantnější a logisticky složitější jako úkladné vraždy či braní rukojmích.

Sebeobětování je racionální, jestliže užitek teroristy spojený se sebevražednou misí je větší než užitek ze statu quo. Pokud užitek ze statu quo je dostatečně nízký kvůli chybějícím ekonomickým příležitostem nebo pocitu nespravedlnosti, nebo pokud užitek sebevražedného atentátu je dostatečně vysoký kvůli tlakům ve skupině nebo jiné odměně, pak terorista může racionálně zvolit rohové řešení a obětovat se (Wintrobe, 2006).

Politici, média a velká část veřejnosti se mýlí, když spojují hlavní příčiny terorismu s chudobou a nevzdělaností. Neplatí, že by se teroristy stávali jen lidé chudí. Výzkumy mezi Palestinci ukazují, že jednoznačná souvislost mezi úrovní vzdělanosti a podporou islámského terorismu neexistuje. Mezi palestinskými sebevražednými útočníky a bojovníky Hizballáhu jsou nadprůměrně zastoupeni lidé s vyšším vzděláním.

Zatímco chudoba může hrát roli v chování teroristy, nebude pravděpodobně klíčovým faktorem (Anderton, Carter, 2005). Těmi jsou skupinová identita nebo příslib nebeské odměny. Sebevražední teroristé jsou racionální jednotlivci, kteří prožívají extrémní napětí mezi svou autonomií a skupinovou solidaritou. Skupinová solidarita je pro sebevražedného atentátníka cennější než vlastní existence.

I nebeská odměna může být pro některé lidi faktorem, který hraje roli v jejich pozemském rozhodování. Každodenní akty prodeje životního pojištění nebo chození do kostela potvrzují, že lidé s posmrtným užitekem kalkulují (Iannaccone, Berman, 2006). Pokud si teroristé neváží vlastního života a raději se obětují pro vyšší cíl, nezbyvá vládě – chce-li útoky zastavit – nic jiného, než sebevražedné teroristy zatknout nebo zavraždit.

Někteří ekonomové se pokoušejí odhadnout náklady a výnosy různých politik k potlačení terorismu. Určit náklady protiteroristických opatření je snazší než odhadnout jejich přínosy. Náklady na posílení ambasád nebo lepší kontroly na letištích se dají snadno vyčíslit. K nim je třeba připočítat ovšem i náklady obětované příležitosti, tj. ztracený čas cestujících, kteří jsou kontrolováni (Niskanen, 2006).

Na straně výnosů je kalkulace méně snadná. Jedna cesta by byla spočítat menší ztráty na životech díky přísnějším opatřením na letištích – méně lidí zabitých při únosech letadel. Mohl by zde pomoci odhad průměrné peněžní hodnoty lidského života, která se občas počítá v analýzách zdravotnictví (kolik by průměrný člověk mohl vytvořit na národním produktu). Analýzy výnosů však někdy připomínají spíše statistické spekulace.

4. Dilemata při boji s terorismem

Terorismus může být domácí nebo mezinárodní. Domácí terorismus vyrůstá a má důsledky pro jednu zemi, její instituce, lidi, majetek či politiku. Mezinárodní terorismus zasahuje aktéry v různých zemích. Mají-li teroristické útoky mezinárodní důsledky, vznikají dilemata kolektivního jednání. Elegance teorie her spočívá v tom, že umožňuje zhodnotit politiky za nejistoty a strategické interakce protichůdných aktérů (Tullock, 1974).

Předpokládejme, že existují dvě země – A a B – které uvažují, jak zareagovat na hrozbu mezinárodního terorismu. Když se země rozhodne zavést politiku odstrašení, přinese jí to specifický zisk 6, ale náklady 4 ponese obě země. Pro odstrašující zemi vznikají náklady z výdajů na odstrašování. Pro neodstrašující zemi náklady vznikají proto, že může utrpět útok na vlastní půdě, protože se tam teroristé přeorientují. Když země A provede odstrašení a země B rovněž, ponese země A nejen přímé náklady na odstrašení (4), ale i nepřímé náklady (4), protože tam teroristé zůstanou. Celkově tedy každá země ponese náklady 8.

Tabulka 2

Symetrická hra s odstrašováním

		B	
		Zvýšené odstrašení	Status quo
A	Zvýšené odstrašení	-2, -2 (Nash)	2, -4
	Status quo	-4, 2	0, 0

Když každá země zvýší své odstrašení, pak každá získá $-2 = (-2, -2)$. Jestliže pouze země A zavede odstrašení, zatímco B nikoli, pak odstrašující země A získává 2 a druhá země trpí pod vyššími náklady, čímž se dostaneme do situace $(2, -4)$. Každá země hraje dominantní strategii a provede odstrašení, čímž se dostaneme do Nashovy rovnováhy, kdy výsledek je pro obě země méně žádoucí (tabulka 2).

Situace $(-2, -2)$ je Nashova rovnováha, protože žádná země by nechtěla jednostranně změnit svou strategii a vrátit se ke statu quo, když nemá jistotu, že tak učiní i druhá země. Toto vězňovo dilema je podobné závodům ve zbrojení, kde země vydávají více na obranu, ale nestávají se nutně bezpečnějšími. Dochází tak k nadměrnému odstrašení, kdy každá země nebere v úvahu vnější náklady spojené s přesunutím potenciálního útoku na jinou zemi.

Tabulka 3

Symetrická hra s preventivním úderem

		B	
		Nezaútočit	Zaútočit
A	Nezaútočit	0, 0 (Nash)	4, -2
	Zaútočit	-2, 4	2, 2

Jestliže jedna země, např. A, provede preventivní úder na potenciální ohnisko či podporovatele terorismu, ponese náklady útoku ve výši 6, bude se těšit z výnosů 4, takže její výsledek bude -2 . Druhá země B se může chovat jako černý pasažér a dosáhne výnosů 4. Jak ukazuje tabulka 2, výsledek hry by byl $(-2, 4)$. Kdyby obě země zaútočily společně, budou se těšit z výnosů $2 \times 4 = 8$, ale ponесou náklady 6, takže se dostanou do situace $(2, 2)$. Kdyby nezaútočily, dostaly by se do Nashovy rovnováhy $(0, 0)$.

Ačkoli jak hra s odstrašením tak s preventivním úderem vedou k vězňovu dilematu, existují zásadní odlišnosti v kolektivním jednání. Nashova rovnováha pro hru s odstrašením vede k oboustranné činnosti, zatímco Nashova rovnováha ve hře s preventivním úderem vede ke vzájemné nečinnosti. Zvýšení odstrašení jednou zemí posílí stejné úsilí i ve druhé zemi, zatímco preventivní úder jednou zemí by omezil stejné úsilí ve druhé zemi.

Dilemata odstrašení a preventivního úderu představují projevy neochoty národů se kolektivně konfrontovat s teroristickou hrozbou. Podobná dilemata se projevují při odplatě proti státnímu sponzorování teroristů nebo sdílení vojenských jednotek.

Aplikace teorie her na studium terorismu ukazuje, že může existovat racionální základ – např. při hraní dominantní strategie – pro tato selhání kolektivního jednání.

Vlády kladou velký důraz na svou autonomii při zajištění národní bezpečnosti. Pouze v dobách válek či velkých hrozeb – jako po 11. září 2001 – se země zřeknou autonomie a vytvoří pevnou frontu proti nepříteli. Naopak teroristé vždy podstupují vážné riziko, protože jsou stíháni mocnějším protivníkem, takže nemají jinou šanci než sdílet omezené zdroje a spoléhat se jeden na druhého.

Země vnímají rizika odlišně. Některé se starají o to, že se staly předmětem útoku, zatímco jiné se necítí tolik ohroženy a mají zájmy, které mohou být v rozporu s aktivní reakcí na teroristickou hrozbu. Jestliže např. země A má lukrativní kontrakty se zemí, která sponzoruje terorismus, potom země A nebude podporovat nepřátelské akce proti tomuto sponzorskému státu.

Teroristé vnímají svůj boj dlouhodobě a považují své interakce s jinými skupinami za kontinuální. Naopak vlády zastávají krátkodobý pohled na teroristickou hrozbu (kvůli omezenému volebnímu období) a nepovažují svou interakci s jinými vládami za stálou. Teroristé proto vnímají hru jako nekonečně opakovanou, zatímco vlády nikoli, takže kooperace se stává potenciálním řešením pro teroristy, ale nikoli pro vlády.

Vytvořením globální sítě teroristé nejen omezují efektivnost vlád v boji s terorismem, ale jsou rovněž schopni maximalizovat externality (a odtud neefektivnost), kterou vlády uvalují jedna na druhou. Nekoordinované reakce na straně vlád znamenají, že se země stávají pro teroristy zranitelné. Např. tím, že některá letiště neudrží bezpečnost na globálním standardu, mohou se stát snadným terčem pro teroristy.

Jednání teroristů jsou podobná viru, který napadne nejzranitelnějšího hostitele (Sandler, 2003). V globalizovaném světě, kde občané země mohou být cílem prakticky kdekoli, důsledkem teroristické spolupráce spojené s vládní nespoluprací bude, že úroveň ochrany bude velmi malá. Teroristické terče ponесou maximální náklady, zatímco teroristé získají maximální výnosy. Noční můra se stává realitou.

Kombinace úspěchů kolektivního jednání na straně teroristů a selhání kolektivního jednání na straně vlád vyjadřuje výzvu, kterou mezinárodní terorismus znamená pro svět 21. století. Dnes se žádná země nemůže spoléhat na bezpečnost jen svými vlastními silami. Na rozdíl od teroristů se však národy tváří v tvář teroristickým hrozbám zdráhají vytvořit globální síť a mnohdy nebojují společně.

Globální úsilí v boji proti terorismu se změnilo jen slabě. Globální reakci stále vedou Spojené státy, což není překvapivé, protože americké zájmy zůstávají oblíbeným cílem mezinárodních teroristů. USA také získávají největší výnosy z boje proti terorismu. Jak Spojené státy vyvíjejí aktivity v Afghánistánu či Iráku, budou americké zájmy přitahovat lví podíl transnacionálních teroristických útoků.

Eubank a Weinberg (1994) upozornili na pozitivní spojení demokracie a terorismu. Demokracie přináší příznivější prostředí pro teroristické aktivity než autoritářský systém. Např. svoboda tisku umožňuje teroristům, aby byly jejich činy úspěšně medializovány. Média ráda zveřejňují strašlivé události, které jim zvedají náklad, ale jež současně slouží potřebám teroristů – vytvořit atmosféru strachu, kdy se každý cítí ohrožený.

Svoboda spolčování rovněž představuje prostředí příznivé pro terorismus. Překračování hranic je snadnější v demokracii než autoritářském režimu, který spíše podporuje export terorismu. Autokracie představuje méně příznivé prostředí pro rozkvět terorismu, pokud není terorismus přímo prováděn státními autoritami. Spojení mezi demokracií a mezinárodním terorismem představuje skutečné dilema veřejné volby.

5. Reakce vlád na terorismus

Jedno z doporučení, co dělat s teroristickou hrozbou, říká, že je třeba odstranit příčiny terorismu. Vychází se z domněnky, že kde neexistují příkoří nebo vnímané nespravedlnosti, nebude existovat žádný terorismus. Jenže takové pojetí má háček. Jestliže si teroristé dokážou vynutit jakoukoli politickou změnu, kterou si přejí, vyhrožováním nebo prováděním násilných činů, potom by demokracie byla ve vážném ohrožení.

Legitimita liberální demokracie, jejíž mandát spočívá v ochraně životů a vlastnictví občanů, spočívá v dodržování pevných pravidel. Pokud se vlády snaží napravit nespravedlnosti, potom ukřivděná menšina může dosáhnout přerozdělení bohatství vyhrožováním terorismem. Takové přerozdělení zdrojů založené na vydírání by podkopalo stabilitu režimu.

Jakmile teroristé objeví kauzální vztah mezi údajnými příkořími a vládním jednáním, pak nebude možné zastavit terorismus jako taktiku. Navíc sociální nespokojenost je dynamický faktor, který se neustále mění. Úsilí napravit jedno sociální zlo nevyklučuje vznik zítřejších nových zel. Dokonce zítřejší nespravedlnosti mohou vyvěrat ze snah léčit včerejší nespravedlnosti.

Protiteroristická politika se snaží zbrzdit teroristické útoky nebo zkrátit jejich důsledky (viz Sandler, 2005). Existují dvě základní kategorie protiteroristických politik – aktivní a defenzivní. Aktivní neboli ofenzivní opatření se zaměřují na teroristy, jejich zdroje nebo jejich podporovatele přímo. Jde např. o útoky na teroristické tábory, likvidaci teroristických vůdců, zmrazení kont teroristů, odvěta státům sponzorujícím terorismus či infiltrace teroristických skupin.

Defenzivní či pasivní politiky se pokoušejí ochránit potenciální cíl proti útoku či zmírnit škody v případě útoku. Defenzivní opatření zahrnují instalaci technologických bariér (kovové detektory či biometrická identifikace), opevnění budov, rozmístění policie na dopravních tepnách apod. Zatímco aktivní politiky mohou vyprovokovat teroristický odpor, defenzivní opatření obvykle takový následek nemají.

U domácího terorismu jsou státy schopné vyvážit aktivní a defenzivní opatření. Izrael používá obě metody v domácím boji proti Hamasu a Hizbaláhu. Ve svém boji proti levicovým teroristům v 70. a 80. letech používaly západoevropské země rovněž kombinaci defenzivních a aktivních opatření (Shughart, 2006). Taktika při potírání domácího terorismu se však liší od taktiky při potírání mezinárodního terorismu.

U domácího terorismu je jediným terčem hostitelská země. Výnosy aktivního tažení proti domácímu terorismu se omezují na vlastní národ. Domácí politika nemůže hrát roli černého pasažera, protože problém se jí přímo týká. Centralizovaná vláda může

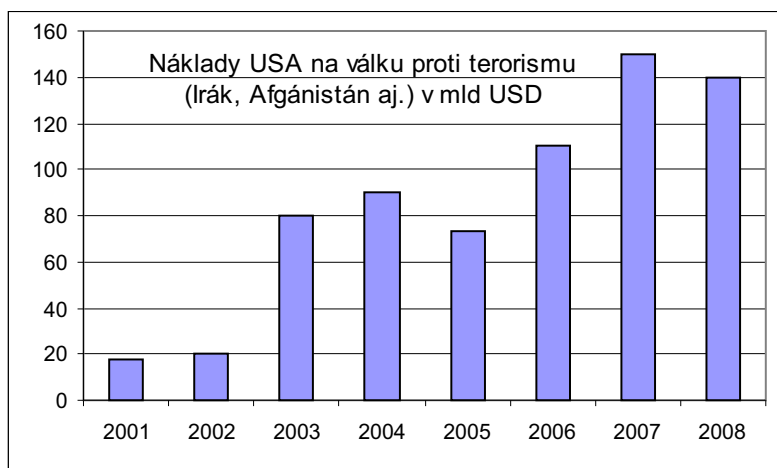
internalizovat externality, když rozhoduje o alokaci bezpečnostních služeb v zemi. Neexistuje však žádná supranacionální vláda v mezinárodním měřítku.

Jak aktivní tak defenzivní opatření vytvářejí vězňova dilemata, v nichž nedostatečné jednání je příznačná pro ofenzivní reakce protiteroristické politiky, zatímco příliš mnoho jednání je typické pro defenzivní reakce. Když vlády zjistí, že defenzivní opatření odvádí útoky za hranice, mohou se chovat jako černí pasažéři a neinvestovat už do aktivních protiteroristických opatření.

Teroristé mohou provádět substituci mezi zeměmi. Bezpečnější hranice či doprava v jedné zemi odvádí teroristické útoky do jiných zemí. Větší náklady na bezpečnost v jedné západní zemi, např. ve Spojených státech, přenáší riziko do zahraničí a zvětšuje náklady na bezpečnost v jiných zemích. Teroristické útoky mohou ovlivnit příliv či odliv zahraničních investic, protože investoři začnou převádět kapitál do oblastí, kde je bezpečněji.

Obrázek 2

Náklady na války proti terorismu

Pramen: Congressional Budget Office, 2007

Moderní mezinárodní terorismus přináší nepříjemná bezpečnostní dilemata. Ohrožené země se spoléhají na hlavního spojence, který byl nejvíce postižen, aby nesl náklady přímé akce proti teroristům. Existuje navíc viditelná asymetrie mezi chováním vlád a jejich teroristických soupeřů. Tyto asymetrie přinášejí taktické výhody teroristům, kteří sledují chování ohrožených národů.

Státy by teoreticky musely chránit či hlídat všechno a všude, zatímco teroristé se mohou zaměřit a zaútočit na nejměkčí cíle. Úsilí vlád posílit bezpečnost některých terčů podnítl teroristy, aby přeorientovali své útoky proti méně chráněným úřadům či místům. Jak bohaté země mobilizovaly své defenzivní strategie po 11. září, rozvojový svět zůstal místem, odkud se dá případně vést teroristický útok.

Na rozdíl od liberálních demokracií, které jsou ve své reakci na teroristické hrozby omezené, teroristé jsou v zásadě neomezení ve své brutalitě. Státy nejsou dobře informovány o teroristické síle, zatímco teroristé mohou snadno objevit, kolik vládních zdrojů je alokováno na protiteroristické aktivity. Například v osudném roce 2001 odhadovaly americké úřady členství v Al-Kaidě od několika set do několika tisíc.

Mezi organizační strukturou vlád a teroristů je viditelná asymetrie. Vlády jsou hierarchické, zatímco teroristické organizace jsou nehierarchické: jde o síť buněk a připojených teroristických skupin. Teroristické buňky a skupiny mohou operovat nezávisle jedna na druhé. Zadržení terorističtí vůdci mohou poskytnout jen málo informací kvůli rozvětvenosti sítě a autonomie řady jejích komponentů.

Větší vláda má více cílů, které musí chránit a může vytvořit větší křivdy (a tím i odpor obyvatel) daněmi použitými k financování byrokracie. Naopak teroristická skupina může být pružnější a lépe se pohybovat v terénu. Hirshleifer (1991) dokonce hovoří o „paradoxu moci“ v konfliktních situacích, kdy menší síly mohou mít strategickou výhodu nad většími, vojensky zdánlivě nadřazenými silami.

Ještě jedna asymetrie je důležitá pro pochopení, proč státy mají větší potíže při řešení problémů kolektivního jednání než teroristé. Národní síla přináší falešný pocit bezpečnosti a brání vládám k vyhodnocení potřeby koordinovaného jednání. Státy se často neshodnou ani na tom, kdo je terorista. Např. EU nevnímala Hamas jako teroristickou organizaci, ačkoli se podílela na organizaci sebevražedných atentátů.

V demokraciích zájmy politiků jsou omezené délkou volebního cyklu a jejich pravděpodobností znovuzvolení. Dohody s vůdci ostatních zemí při potírání terorismu mohou mít krátký život, když se vláda změní. Např. španělský premiér Zapatero stáhl jednotky z Iráku, protože se domníval, že bylo spojení mezi teroristickými útoky v Madridu 11. března 2004 a španělskou podporou války proti terorismu.

6. Bezpečnost jako relativní pojem

Touhu po bezpečí je třeba dá do širšího kontextu. Všechna zvířata cítí strach a lidské bytosti rovněž. Pocit strachu nás upozorní na nebezpečí ohrožení zdraví, případně života. Když se bojíme, utečeme, schováme se, nebo se připravíme na to, jak odvrátit hrozbu. Náš přirozený charakter nás předurčuje k tomu, abychom vnímali široké spektrum hrozeb – od skutečných přes potenciální až po ty, které jsou jen v naší fantazii.

Higgs (2006) tvrdí, že dnes je mnoho obav veřejnosti vyvoláno z velké části vládou samotnou. Vláda se snaží využít strachu veřejnosti ve vlastní prospěch. Řízením strachu lze dosáhnout stejných výsledků jako ovládnutím společnosti samotné. Každá doba má své hrozby, každý vládce svého nepřítele, jež je odpovědný za problémy a každý občan je vystaven této propagandě.

V průběhu staletí se vlády v tom, jak poukazují na veřejné hrozby, zdokonalily a vypěstovaly si tak doktrínu, která přehání zranitelnost lidí vůči vnitřním i vnějším nebezpečím a představuje vládce a stát jako jejich ochránce. Strach funguje nejlépe v době války. V průběhu války se veřejnost obává o blahobyt národa a o prosté přežití a lidé daleko ochotněji obětují státu svůj majetek, soukromí a svobody, nežli v mírových dobách.

Udržováním obyvatelstva ve stavu zvýšených obav připravují provládní média půdu pro vznik zvláštních forem zdanění, regulací, sledování, udávání a jiných omezení majetku, soukromí a svobody. Masová média, a obzvláště zpravodajská média, jsou hlavním zdrojem a nástrojem šíření paniky a veřejnost je ochotná přijmout vysvětlení nadcházejících opatření v domnělé krizi (Altheide, 2002).

Navzdory mediálnímu obrazu teroristické hrozby po 11. září svět příliš nezměnily. Akty mezinárodního terorismu zde jsou ve viditelném rozsahu přinejmenším od roku 1968, kdy se vyostřil izraelsko-palestinský konflikt (Rowley, Taylor, 2006). 11. září 2001, při němž najednou zahynuly tři tisíce lidí, znamenaly jistý přelom, ale v následujících letech se počty obětí mezinárodního terorismu opět pohybují pod jednou tisícovkou.

Z ryze ekonomického hlediska lze útoky 11. září přirovnat k velké přírodní katastrofě: byly drahé, ale daly se unést. Al-Kaida není problémem proto, že by byla velkou hrozbou, ale že je hrozbou tak malou a organizačně rozptýlenou, takže je nesmírně obtížné ji lokalizovat. Na jedné straně nechceme, aby se taková pohroma, jako bylo 11. září, někdy opakovala. Na druhé straně existuje plíživé podezření, že zabránit takovému opakování je téměř nemožné.

Vzhledem k počtu obětí mezinárodního terorismu se výdaje na bezpečnost mohou zdát poněkud přehnané. Zněkolikanásobení rozpočtu na vnitřní bezpečnost kvůli několika stovkám životů, když na amerických dálnicích každý rok zemře 40 000 lidí, navozuje otázku, zda by se státní peníze nedaly využít efektivněji (Sandler, 2003). Kdyby ztracené životy byly měřeny stejně, dalo by se zachránit více životů realokací výdajů.

Existuje jistý politický výnos z výdajů na bezpečnost, který se snaží vláda kontrolovat. Protože je důležité vnímání bezpečnosti, existuje psychologický výnos z protiteroristických opatření, protože traumatizovaná veřejnost se cítí bezpečněji, když vidí, že se něco děje. Tento bezpečnostní přínos je obtížné zhodnotit, ale je velmi vysoký. Podobně jako u jiných politických témat i vnímání bezpečnosti je důležitější než realita.

Při vyhodnocování bezpečnostních hrozeb se pohybujeme mezi dvěma krajnostmi (Eichler, 2006). První z nich je sebeuspokojení, tedy podceňování existujících hrozeb. Druhým z nich je paranoia, tedy obrana proti neexistujícím nebo zveličeným hrozbám. Vyvážit tyto krajní přístupy není jednoduché. Touha zajistit dokonalou národní bezpečnost může vyústit do začarovaného kruhu a vytvářet nové zdroje nejistoty v mezinárodních vztazích.

Po skončení studené války přišly nové konflikty – válka v Perském zálivu, válka v Afgánistánu či válka v Iráku. Mohou však sloužit podobnému účelu: přání zachovat vojenské výdaje, z nichž žije značná část obranného průmyslu. V důsledku toho je ovšem snižována produktivita soukromého sektoru, protože soukromé zdroje odplývají k financování vládních programů.

Bezpečnost není absolutní, nýbrž relativní pojem. Vnitřní a vnější bezpečnost je přímo úměrná hrozbám a rizikům. Nelze na ni nahlížet z krajních poloh – tedy tak, zda je zajištěna úplně nebo vůbec. Žádný stát nemůže dosáhnout stavu absolutního zajištění

své bezpečnosti. Obvykle je bezpečnost zajištěna více nebo méně. Relevantní otázka proto zní, kolik bezpečnosti postačuje.

Neuvážená politická opatření mohou země zasažené teroristickými útoky přivést do války, mohou zbrzdit zahraniční obchod a mít neblahý vliv na občanské, politické a ekonomické svobody. Největší škody, k nimž terorismus vede, nejsou bezprostřední škody na životech či majetku (i tržní ekonomiky se rychle vzpamatují ze živelných katastrof), nýbrž ty, které mohou způsobit politici a jejich úzkostliví voliči (Krueger, 2007).

Války jsou příkladem krizových společenských událostí, které urychlují nárůst moci státu. Podobný dopad mají hospodářské krize, např. Velká deprese. Stejně jako války vyvolávají strach a obavy, jež vedou k posílení státních regulací, jež mají toto nebezpečí zažehnat. Válka proti terorismu by proto neměla být zneužívána k omezování individuálních svobod, pokud to není nezbytně nutné (viz Cole, Dempsey, 2006).

7. Závěr

Ekonomie bezpečnosti přináší řadu cenných postřehů. Ekonomická teorie aliancí vysvětluje, jak je zajištěna společná obrana. Společná obrana jako veřejný statek může být produkována suboptimálně. Ekonomie obrany vykládá, proč lidé vstupují do války. Zkoumá i nekonvenční konflikty, zejména terorismus, občanské války, revoluce a povstání. Analyzuje mechanismy zbrojení a odzbrojení a modeluje chování teroristů.

Ekonomie bezpečnosti se dívá na teroristy optikou racionální volby. I teroristé jako jiní zločinci srovnávají náklady a výnosy svých aktivit a maximalizují užitek za daného omezení. Tím, že média nahlíží na teroristy jako iracionální fanatiky, přehlíží některá fakta, díky nimž může dojít k mylným reakcím vládních politik. Tvůrci politik by si měli být vědomi některých substitucí a komplementarit.

Defenzivní protiteroristická politika v jedné zemi může přesunout teroristické aktivity do jiných zemí. Ochrana proti jednomu typu teroristických útoků může vést ke zvýšení jiných typů teroristických činů. Nejlépe by bylo zvýšit „ceny“ všech teroristických činů. To je však v praxi obtížné. Při aktivním tažení proti terorismu hrozí problém černého pasažéra, kdy se někteří spojenci tažení účastní méně nadšeně, a jiní dokonce vůbec.

Současný mezinárodní terorismus zkouší důmysl a duchaplnost vlád po celém světě. Země mohou omezit projevy terorismu doma spoléháním se na technologické bariéry, upevnění úřadů a policejní ochranu. Ale tato ochrana přináší určité náklady a nikdy neučiní společnost nezranitelnou. Nebezpečné skupiny přicházejí a odcházejí, ale terorismus jako fenomén patrně zůstane. S riziky se musíme naučit žít.

Literatura:

- ALTHEIDE, D. L. 2002. *Creating Fear. News and the Construction of Crisis*. New York : Aldine de Gruyter, 2002.
- ANDERTON, Ch.; CARTER, J. 2005. On Rational Choice Theory and the Study of Terrorism. *Defence and Peace Economics*, 2005, vol. 16, no. 4, s. 275-282.
- ATKINSON, S.; TSCHIRHART, J.; SANDLER, T. 1987. Terrorism in a Bargaining Framework. *Journal of Law and Economics*, 1987, vol. 30, no. 1, s. 1-21.

- BECKER, G. 1968. Crime and Punishment. An Economic Approach. *Journal of Political Economy*, 1968, vol. 76, no. 2, s. 169–217.
- BEER, F. 1972. *The Political Economy of Alliances*. Beverly Hills : Sage 1972.
- CAPLAN, B. 2006. Terrorism: The relevance of the rational model. *Public Choice*, 2006, vol. 128, no. 1-2, s. 91-107.
- CLAUSEWITZ, C. von 1996. *O válce*. Brno : Bonus A, 1996.
- COLE, D.; DEMPSEY, J. X. 2006: *Terrorism and the Constitution. Sacrificing Civil Liberties in the Name of National Security*. New York : New Press, 2006.
- EICHLER, J. 2006. *Mezinárodní bezpečnost na počátku 21. století*. Praha : AVIS 2006.
- ENDERS, W.; SANDLER, W. 2004. An Economic Perspective on Transnational Terrorism. *European Journal of Political Economy*, 2004, vol. 20, no. 2, s. 301-316.
- ENDERS, W.; PARISE, G. F.; SANDLER, T. 1992. A Time-Series Analysis of Transnational Terrorism. Trends and Cycles. *Defence Economics* 1992, vol. 3, no. 4, s. 305-320.
- ENDERS, W.; SANDLER, T. 2000. Is Transnational Terrorism Becoming More Threatening? *Journal of Conflict Resolution*, 2000, vol. 44, no. 3, s. 307-332.
- EUBANK, W. L.; WEINBERG, L. 1994. Does Democracy Encourage Terrorism? *Terrorism and Political Violence*, 1994, vol. 6, no. 4, s. 417-435.
- GATES, W.; TERASAWA, K. 2003. Reconsidering Publicness in Alliance Defence Expenditures. NATO Expansion and Burden Sharing: *Defence and Peace Economics*, 2003, vol. 14, no. 5, s. 369-383.
- GILPIN, R. 1981. *War and Change in World Politics*. Cambridge : Cambridge University Press 1981.
- HARTLEY, K.; SANDLER, T. 1999. *The Political Economy of NATO. Past, Present and into the 21st Century*. Cambridge : Cambridge University Press 1999.
- HARTLEY, K.; SANDLER, T. 2001. Economics of Alliances. The Lessons for Collective Action. *Journal of Economic Literature*, 2001, vol. 39, s. 869-896.
- HARTLEY, K. 1991. *The Economics of Defense Policy*. London : Brassey's 1991.
- HENDERSON, D. R. 2007. The Economics of War and Foreign Policy – What's Missing? *Defense and Security Analysis*, 2007, vol. 23, no. 1, s. 87-100.
- HIGGS, R. 2006. *Politická ekonomie strachu*. Praha : Liberální institut 2006.
- HIRSHLEIFER, J. 1991. The Paradox of Power. *Economics and Politics*, 1991, vol. 3, no. 3, s. 177-200.
- IANNACCONE, L.; BERMAN, E. 2006. Religious extremism: The good, the bad, and the deadly. *Public Choice*, 2006, vol. 128, no. 1-2, s. 109-129.
- CHANG, Y. M.; POTTER, J.; SANDERS, S. 2007. The Fate of Dispute Territories. An Economic Analysis: *Defence and Peace Economics*, 2007, vol. 18, no. 2, s. 183-200.
- KAPSTEIN, E. B. 1992. *The Political Economy of National Security. A Global Perspective*. New York : McGraw-Hill 1992.
- KIRK, R. M. 1983. Political Terrorism and the Size of Government. *Public Choice*, 1983, vol. 40, no. 1, s. 41-52.
- KRUEGER, A. B. 2007. *What Makes a Terrorist. Economics and the Roots of Terrorism*. Princeton, Princeton University Press 2007.
- LANDES, W. M. 1978. An Economic Study if US Aircraft Hijackings, 1961–1976. *Journal of Law and Economics*, 1978, vol. 21, no. 14, s. 1-31.
- LAPAN, H. E.; SANDLER, T. 1988. To Bargain or Not to Bargain – That is the Question. *American Economic Review*, 1988, vol. 78, no. 2, s. 16-20.
- LEE, D. R. 1988. Free Riding and Paid Riding in the Fight Against Terrorism. *American Economic Review*, 1988, vol. 78, no. 2, s. 22-26.
- MASTANDUNO, M. 1998. Economics and Security in Statecraft and Scholarship. *International Organization*, 1998, vol. 52, no. 4, s. 825-854.
- MCGUIRE, M. C. 1995. Defence Economics and International Security. In: HARTLEY, K.; SANDLER, T. eds.: *Handbook of Defence Economics*. Amsterdam, Oxford : North-Holland 1995, s. 13-43.
- MORAN, T. H. 1990/91. International Economics and National Security. *Foreign Affairs*, 1990/91, vol. 69, no. 5, s. 74-91.
- MURDOCH, J. C.; SANDLER, T. 2000. On Sharing NATO Defence Burdens in the 1990s and Beyond. *Fiscal Studies*, 2000, vol. 21, no. 3, s. 297-327.
- NISKANEN, W. A. 2006. The several costs of responding to the threat of terrorism. *Public Choice*, 2006, vol. 128, no. 1-2, s. 351-356.

- ROWLEY, Ch. L.; TAYLOR, J. 2006. The Israel and Palestine land settlement problem, 1948-2005: an analytical history. *Public Choice*, 2006, vol. 128, no. 1-2, s. 77-90.
- OLSON, M. 1965. *The Logic of Collective Action*. Cambridge MA : Harvard University Press 1965.
- OLSON, M.; ZECKHAUSER, R. 1966. An Economic Theory of Alliances. *Review of Economics and Statistics*, 1966, vol. 48, no. 3, s. 266-279.
- SANDLER, T. 2005. Collective versus Unilateral Responses to Terrorism. *Public Choice*, 2005, vol. 124, no. 1-2, s. 75-93.
- SANDLER, T. 2003. Collective Action and Transnational Terrorism. *The World Economy*, 2003, vol. 26, no. 6, pp. 779-802.
- SCHLESINGER, J. 1960. *The Political Economy of National Security*. New York : Praeger 1960.
- SHIEH, J. Y.; CHEN, J. H.; CHANG, J. J.; LAI, Ch. 2005. Terrorist Threats and Transitional Dynamics in an Overlapping Generations Model. *Defence and Peace Economics*, 2005, vol. 16, no. 6, s. 415-425.
- SHUGART, W. F. 2006. An analytical history of terrorism, 1945–2000. *Public Choice*, 2006, vol. 128, no. 1-2, s. 7-39.
- TORGLER, B. 2003. Why Do People Go to War? *Defence and Peace Economics*, 2003, vol. 14, no. 4, s. 261-480.
- TULLOCK, G. 1974. *The Social Dilemma. The Economics of War and Revolution*. Blacksburg, Va. : University Publications 1974.
- VIOTTI, P. R.; KAUPPI, M. V. 1999. *International Relations Theory. Realism, Pluralism, Globalism, and Beyond*. London : Allyn and Bacon 1999.
- WINTROBE, R. 2006: Extremism, suicide terror, and authoritarianism. *Public Choice*, 2006, vol. 128, no. 1-2, s. 169-195.

ECONOMICS OF SECURITY – ARE TERRORISTS RATIONAL?

Marek Loužek, University of Economics, 4, W. Churchill Sq., CZ – 130 67 Prague 3 and Center for Economics and Politics, 10, Politických vězňů, CZ – 110 00 Prague 1 (louzek@post.cz)

Abstract

The aim of the paper is to outline an economic theory of security in international perspective. First section highlights the economic theory of alliances. Second section examines the defence economics. Third section looks at terrorism from rational choice theory point of view. Forth section analyses security dilemmas in the war on terror. Fifth section explores reactions of government policies. Sixth section explains security as a relative concept.

Keywords

defence economics, national security, international terrorism, rational choice theory

JEL Classification

C7, D7, H4